

La vil·la romana de Sant Amanç de Viladés (Rajadell, Bages)

ALBERT MARTÍN I MENÉNDEZ
ARQUEOCIÈNCIA

SITUACIÓ I EXTENSIÓ DEL JACIMENT

El conjunt arqueològic de Sant Amanç de Viladés està situat en la vessant sud d'un serrat, al peu del qual passa la carretera N-141b que porta a Calaf. El jaciment s'estén ambdós costats de l'N-141b just en aquest punt, una recta situada entre dos ponts i a 125 metres vers llevant del mas de Can Viladés. Les seves coordenades UTM són: 31TCG903214 a 370 metres sobre el nivell del mar.

Com a parts integrants d'aquest conjunt hem de considerar, principalment, la vil·la d'època romana, però també els assentaments d'època ibèrica i altmedieval.

El límit nord del conjunt arqueològic ens és encara de precisió difícil, ja que si bé creiem que la *pars urbana* que ha estat objecte d'excavació és un dels punts més alts de la vil·la, no ho és així de l'assentament ibèric, ja que d'una manera clara alguna paret d'aquest mateix assentament es perllonga per sota del camí que porta al Clot de Can Viladés, i per tant fora del límit de la zona expropiada.

El límit sud del jaciment és el que presenta més complexitat, car les restes tant d'època romana com medieval es perllonguen clarament per sota la línia d'expropiació i almenys amb clara connexió estructural fins arribar a la paret de feixa que serveix de límit sud a aquesta terrassa de conreu. La continuïtat de les restes arqueològiques més enllà d'aquesta feixa, si bé no ha estat demostrada, no s'ha de descartar en cap moment. En aquest aspecte cal remarcar que en aquesta zona sud es devia trobar la necròpolis corresponent a aquest jaciment i de la qual procedeix sens dubte la làpida funerària esmentada en tota la bibliografia relativa a aquest jaciment.

ENTORN GEOGRÀFIC IMMEDIAT

Pel que fa a l'època ibèrica, no tenim cap dada de l'existència d'altres assentaments en aquesta zona, de manera que aquest és, doncs, l'únic testimoni d'ocupació humana d'aquestes cronologies.

D'època romana, en canvi, coneixem altres punts on s'ha documentat la presència de restes que han donat indicis d'un poblament de caire rural. Aquests altres jaciments foren localitzats també per Jordi Piñero al mateix temps que la vil·la de Sant Amanç, i foren donats a conèixer en la mateixa publicació¹. Es tracta dels jaciments de Sant Amanç sud i Sant Amanç oest, ambdós molt propers a la vil·la romana i que, per tant, s'hi relacionen directament, i dos altres de més llunyans: Cal Balart a 1.300 metres al sud de Rajadell, i l'església de Santa Maria de Monistrol a Monistrolet. En tots els casos hem de parlar de troballes de ceràmiques d'època romana.

Per aquesta època el fet que revesteix més interès per a la vil·la de Sant Amanç és la presència segura d'una via romana que unia les terres del sector de Manresa amb les de Calaf i Prats de Rei (antic municipi romà de *Sigarra*). L'itinerari d'aquesta via devia de seguir forçosament molt de prop la riera de Rajadell al seu pas per la vil·la romana, tal i com fins fa relativament poc temps ho feia l'antic camí ral de Manresa a Cervera.

El pas per aquest indret és el més adequat per desplaçar-se entre la comarca del Bages i la d'Anoia, tal i com avui dia fa l'Eix Transversal. Aquesta obligatorietat de pas fa entendre millor el perquè de l'existència d'aquests assentaments en aquest lloc concret, i també la importància que en el seu temps devien tenir dins l'organització i l'explotació del territori en l'època romana i també la ibèrica.

Pel que fa a l'època medieval, no podem oblidar la connexió que ha de tenir la presència de la vil·la tardoromana amb la posterior edificació de l'església de Sant Amanç, situada al costat del mas de Can Viladés i documentada ja com *Sant Emanz* el 1027. Les restes d'edificació d'època medieval sobreposades a algunes estructures d'època clàssica tornen a parlar-nos una vegada més de la idoneïtat d'aquest lloc de pas per a l'establiment humà.

HISTÒRIA DE LA INVESTIGACIÓ

La localització d'aquest jaciment es produí l'any 1993, quan l'arqueòleg Jordi Piñero feia el catàleg del patrimoni arquitectònic, històric i paisatgístic de Rajadell. L'evidència d'estructures i murs que sobresortien del talús de la carretera, principalment del seu costat nord, donaren immediatament idea tant de la importància monumental de l'assentament, com de la destrossa que hi havia fet l'obertura de la carretera l'any 1986, època en què aquesta vil·la no era encara ni coneguda ni inventariada.

Fou més bé arran d'aquesta troballa que Jordi Piñero relacionà per primer cop aquesta vil·la amb la trobada d'una làpida sepulcral d'època romana, l'any 1794, que

1. Piñero, J. "Noves dades sobre arqueologia romana a Rajadell: La vil·la de Sant Amanç i altres jaciments." *Dovella* [Manresa] (maig de 1994), núm. 47, p. 29-36.

actualment es conserva al Museu Episcopal de Vic. Aquesta làpida era ja ben coneguda i havia estat publicada per diversos autors,² i datada vers els segles II o III.

Els resultats de la prospecció feta per Jordi Piñero foren publicats el maig de 1994 i possibilitaren al mateix temps la intervenció del Servei d'Arqueologia de la Generalitat en comprovar-se que aquest jaciment estava afectat pel traçat de l'Eix Transversal.

El juliol de 1995 es va fer la prospecció pertinent de l'itinerari d'aquest tram d'autovia, encarregada a l'empresa Arqueociència i portada a terme pels arqueòlegs David Olivares i Jordi Piñero, l'informe d'aquesta prospecció confirmà la importància de la vil·la de Sant Amanç i recomanà una intervenció en el jaciment.

MOTIUS DE LA INTERVENCIÓ

El projecte de construcció de l'Eix Transversal de Catalunya ha estat el motiu que ha provocat la decisió del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya d'intervenir amb caràcter d'urgència en aquest jaciment.

Com ja hem mencionat anteriorment, l'obertura el 1986 de la carretera de Calaf a Rajadell va partir en dues meitats el conjunt arqueològic. Aquesta carretera, que consta d'un carril per banda, més vorera i talussos, representa una pèrdua de 18-20 metres d'ample en tota la longitud del jaciment (80 metres).

El projecte de l'Eix Transversal havia previst reaprofitar concretament en aquest punt l'actual traçat de la carretera N-141b. Com que l'amplada que ha de tenir l'Eix Transversal superava la que tenia aquesta carretera, la major part del conjunt arqueològic restava afectada principalment pels talussos de projecció de l'obra. Finalment, calia tenir en compte que a mig termini està previst dur a terme el desdoblament de l'Eix Transversal, situant-lo possiblement ran del cantó sud de l'actual traçat.

DESENVOLUPAMENT DELS TREBALLS

Els treballs d'excavació foren encarregats a l'empresa Arqueociència i s'iniciaren la darrera setmana de febrer de 1996 amb un procés de neteja de la vegetació i desmuntatge d'algunes parets de feixa modernes, com també de rebaix de sediments per tal d'extreure les acumulacions de terra vegetal de conreu. Aquesta fase de treball fou portada a terme per Eduard Sánchez, i va durar fins al 4 de març, moment en què començaren els treballs d'excavació en extensió.

El 4 de març s'iniciaren els treballs amb la totalitat de l'equip, format per sis obrers, l'arqueòleg Antonio López i el director de la intervenció, Albert Martín.

2. Vegeu: Fabre, G.; Mayer, M.; Rodà, I. "Epigrafia romana de la comarca del Bages." XXVI Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos (Manresa, 1981). Miscel·lània del Centre d'Estudis del Bages, [Manresa] (1981), núm. 3.

L'equip d'excavació es va veure reforçat durant dues setmanes per l'arqueòleg Jordi Piñero, i durant el mes de maig per l'arqueòleg Jordi Alemany. El dibuix de camp ha estat obra de l'arqueòleg David Olivares, i els treballs de consolidació i restauració d'urgència foren fets per Agustín Gamarra i M. José García. El suport topogràfic va ser aportat tant pels topògrafs de SAEM com per l'empresa MIRA SCP. L'estudi dels materials arqueològics trobats en aquest jaciment³ ha estat encomanat a l'arqueòleg Ramón Jarrega, auxiliat per Esther. L'estudi de les estructures arquitectòniques i el processament de les dades extretes, l'estan fent actualment Albert Martín, Joan Gallisà i Jordi Alemany.

En el moment de començar els treballs d'excavació, la preservació, ni tan sols parcial, d'aquest jaciment no estava gens assegurada, car evidentment no en coneixíem encara ni l'estat de conservació, ni l'interès monumental o científic que podria tenir.

Per tal d'obtenir dades al més aviat possible sobre tota aquesta problemàtica, es va decidir començar l'excavació al sector situat al costat nord de la carretera, on els indicis de conservació d'estructures eren més esperançadors. A mesura que avançaven els treballs i apareixien estructures i noves dades es va anar fent palesa la importància d'aquesta vil·la i va anar prenent relleu l'interès del jaciment.

Una vegada es va comprovar la importància de les restes arqueològiques del cantó nord de la carretera, es va plantejar immediatament centrar la majoria dels esforços en l'excavació del cantó sud, ja que la importància de les restes que allà es trobessin podria condicionar en gran mesura tant les decisions que en el futur immediat es prenguessin sobre aquest jaciment, com el projecte d'obra de l'Eix Transversal.

El primer que va quedar clar fou que les estructures tant d'època romana, com també les d'època medieval, que aquí sí que aparegueren, es perllongaven vers el sud i sortien fora de la zona expropiada, la qual cosa ha impossibilitat la seva excavació. A part de la troballa d'estructures d'hàbitat d'època altmedieval, aquest sector va donar com a fruit un dens complex d'habitacions acompanyades de dipòsits i canalitzacions, tots relacionats possiblement amb l'elaboració de vi, a més d'un abocador d'època baiximperial que va oferir una gran quantitat de restes de cultura material, que fins al moment havien estat escassos en aquest jaciment.

Davant de la importància de les restes arquitectòniques posades al descobert, el director general del Patrimoni Cultural de la Generalitat, va resoldre conservar íntegrament les restes, per després consolidar-les i adequar-les pel seu interès públic.

DESCRIPCIÓ DE LES ESTRUCTURES

Sector nord

Les restes situades més al nord corresponen a un conjunt no excavat de murs d'època ibèrica, situat quasi tres metres per damunt de les edificacions d'època ro-

3. Aquest estudi encara no ha estat completament finalitzat.

Figura 1. Sector nord. Estructures corresponents a les termes tallades per la carretera.

mana més altes, i que si bé no podem dir res quant a la seva distribució arquitectònica, sí que podem oferir un ventall cronològic aproximat, gràcies a les troballes ceràmiques superficials, les quals abasten els segles IV i I aC.

Encara que l'estudi dels diferents cossos d'edificació que conformen la zona residencial d'aquesta vil·la, està encara incomplet, podem ja establir algunes hipòtesis que acompanyin la descripció de la planta del conjunt.

Es tracta sens dubte d'una edificació estructurada en una terrassa modificada principalment rebaixant el terreny, per tal d'assentar-hi les construccions. L'aspecte que ara té el jaciment ens presenta en gran part, la planta corresponent al Baix Imperi, sobretot pel que fa al seu sector més oriental.

Si bé el tall que la carretera ha fet al jaciment ens fa donar-nos una idea del fet que la *pars urbana* forma un conjunt d'estructures allargades, això és una impressió més aviat correcta, car el cos principal de l'edifici el formen un conjunt de tres estances pavimentades amb *opus signinum* acompanyades d'una altra de pavimentada amb un mosaic policrom, i d'una darrera on la pavimentació ha estat arrencada de fa temps. Aquestes cambres estan decorades amb estucs de color predominantment blanquinós i en un cas amb pintura mural de molt bona qualitat. Quant al mosaic policrom, conservem una mica més de la meitat del que seria el total de la superfície pavimentada d'aquesta habitació. De la part conservada hem de lamentar la pèrdua de la coberta de tessel·les corresponents al cantó centre-oest.

Els motius decoratius estan fets amb la tècnica de l'*opus musivum*, tot fent servir tessel·les quadrades i també triangulars d'uns 8 mil·límetres de costat; els colors emprats són el blanc, el negre, el vermell fosc, el granat, el blau, el marró verdós i el verd groc.

Figura 2. Sector nord. Mosaic policrom.

El conjunt de motius decoratius d'aquest mosaic segurament no tenia emblema central, tant perquè en la part conservada no hi ha cap indicatiu d'això, com també perquè l'esquema decoratiu està basat en diverses bateries d'emblemes decoratius col·locats dins l'hexàgon que deixen bandes de llaceries (l'una en vermell i l'altra en blau) que es creuen pel costat llarg en "X". La següent bateria de motius decoratius està separada de l'anterior per unes figures o bé de reompliment (geomètriques o esquemàtics) o bé simplement més petites (ocellet). Aquests motius ocupen espais ja sigui rombohexagonals o quadrats que les llaceries es veuen obligades a fer de retorn a la següent bateria de motius col·locats dins els espais hexagonals. El conjunt és envoltat per dues bandes successives de motius florals; la primera d'aquestes bandes representa una ona de peltes alternativament invertides rematada amb un motiu pseudofloral acompanyat de dos cercells que omplen els espais buits; la segona la forma una petita banda de fulles fusiformes enganxades l'una amb l'altra pel fus.

L'esquema decoratiu el completen només pels cantons est i oest una banda de S afrontades i adossades fetes en color blanc i que omplen l'interior alternativament amb colors negre, granat, blau, vermell fosc. Com a fet curiós s'ha de mencionar que al cantó est del mosaic la banda de fulles fusiformes i la de S afrontades i adossades tenen les seves posicions intercanviades com si qui va fer el mosaic hagués comès un error.

Els motius decoratius presents dins els espais hexagonals de la primera bateria són tots iguals, es tracta d'una mena de florera esquemàtica de la qual surten set branques tres de les quals estan rematades amb una fulla de parra i dues amb raïm. La segona bateria està constituïda per imatges d'un paó de costat amb les plomes

aixecades o d'un cavall mig estàtic; d'aquest darrer en tenim només un, però força ben conservat, mentre que de paons en tenim dos de parcials i un tercer pràcticament desaparegut. L'esquema el formen d'est a oest un paó mirant cap l'esquerra, el cavall en sentit N-S mirant cap a la dreta, un paó mirant cap la dreta i un altre paó mirant cap l'esquerra; falten dues figures més per completar l'esquema que podem suposar que devien ser un cavall més i un darrer paó.

Com a novetat en sistemes d'adquisició de dades de camp, ha estat la utilització d'un escàner autopropulsat per tal de substituir el tradicional calc a mà que es fa amb els mosaics. Amb aquest sistema s'ha obtingut un dibuix digitalitzat en color real (100 ppp, 16 milions de colors) a escala 1:1 de tot el mosaic, que pròximament serà consultable des de CD-ROM.

El grup de cambres nobles està tancat pel nord per un doble mur (doble tant per motius cronològics com estructurals), i dona al sud mitjançant les portes corresponents, avui dia desaparegudes per la construcció d'un camí, a un passadís de comunicació. Les cotes d'ús d'aquest passadís també han desaparegut per culpa del camí esmentat, però sí que conservem —encara que tallat per la carretera— gran part del mur de tanca de tot aquest grup estructural, el qual està construït ja a la terrassa inferior i té quatre pilars quadrats adossats pel seu cantó sud. La comunicació entre les dues terrasses és documentada per la presència d'una escala de pedra, composta de tres graons col·locats davant la pedra de llinda corresponent a la porta que hi devia haver en aquest mur de tanca.

Una de les parts més ben conservades de la vil·la correspon precisament a l'escalinata que separa el corredor i el grup de cambres nobles de les habitacions situades més a l'est. És tracta d'una escala feta a base de lloses de pedra monolítiques, situada en una habitació de planta més aviat quadrada, que creiem que servia almenys per accedir a un pis superior situat sobre les habitacions de l'extrem est de la vil·la. La part més ben conservada d'aquesta escala és la primera cantonada que s'adossa al mur de tanca nord on conservem *in situ* cinc lloses de pedra, les parts més mal conservades són les que donen vers el sud, afectades pel camí rural que hem esmentat abans. La notable alçària que conserven les estructures muràries relacionades amb l'escala ha permès documentar algunes peculiaritats de l'arquitectura d'aquesta vil·la, moltes de les quals encara s'estan estudiant, com també restes arquitectòniques en aquest sector corresponents a fases més antigues.

A l'altre cantó de l'escala, cap a l'est, les estructures han sofert un arrasament modern en direcció NW-SE que ha donat com a resultat un estat de conservació força desigual en tot aquest sector; de tenir murs amb una alçària de més de 2 metres passem a tenir fonaments que han perdut el seu paviment. No obstant això la planta de la quasi totalitat del conjunt està gairebé completa.

El primer que cal mencionar d'aquest conjunt, és que per les característiques de la planta i les restes d'alçats que tenim es tracta d'una obra unitària, ben planificada i construïda sincrònicament amb l'escalinata i el conjunt d'habitacions nobles.

La interpretació funcional d'aquest grup arquitectònic ens la dona la presència a l'extrem SE d'un hipocaust de grans dimensions; per aquest motiu, com també

pel tipus de pavimentació (*opus signinum* amb mitges canyes) i el format de les cambres (més aviat petit) creiem que ens trobem davant d'un conjunt termal.

Aquestes possibles termes es componen d'un conjunt de quatre estances separades d'altres dues per un corredor. La disposició d'aquestes cambres és simètrica de nord a sud, o sigui 3 a dalt i 3 a baix, i estan situades entre l'hipocaust i el mur de tanca nord. L'espai lliure que hi ha al costat occidental de l'hipocaust es conserva a l'alçada dels fonaments i, per tant, la seva interpretació esdevindrà problemàtica.

Quant a l'estat de conservació veiem que només tenim una estança de la qual conservem tot el paviment, i dues més i el corredor en què aquest es conserva parcialment; tots els paviments són en *opus signinum* d'identica factura; les lloses de llinda han estat robades. Del paviment de les tres estances restants només podem fer-ne suposicions, ja que l'únic que sabem amb certesa és que el paviment de la cambra situada a l'extrem NW fou desmuntat, i per les característiques de l'espoliació, difícilment podia haver estat com el de les altres cambres; sembla força més probable que es tractés d'un paviment d'elements desmuntables (lloses, maons, etc.).

El més singular pel que fa a aquest conjunt arquitectònic està íntimament relacionat amb l'escala, i rau en el fet que ens permet plantejar, com ja hem dit més amunt, l'existència d'un pis superior per damunt de les quatre habitacions termals més properes a l'escala i també per damunt de l'espai situat al sud d'aquestes. Això es reflecteix en el fet que els murs mestres d'aquesta construcció corresponen, l'un al mur que separa aquest conjunt de l'escala i l'altre al que separa l'hipocaust de l'espai que té a l'oest. Es tracta de murs que delimiten al mateix temps el mur de tanca sud, el qual si bé es conserva poc més que a l'alçada dels fonaments, es troba reforçat per tres grans contraforts.

Les dues habitacions situades per sobre l'hipocaust devien tenir, en canvi, només la planta baixa, tal i com reflecteixen les parets que les envolten, com també l'hipocaust, ja que de la manera en què està construït difícilment hauria suportat l'existència d'un pis superior. Quant a aquest hipocaust, hem d'assenyalar la particularitat que el pis d'utilització no estava sostingut per les habituals *pilae* de maons sinó per un doble rengle de petits murets fets en pedra i morter, que deixa un petit passadís central. La boca d'aquest hipocaust mira vers l'est i consta d'un corredor fet també en pedra i morter, i amb un terra d'argamassa de cal i arena. El límit sud de l'hipocaust es troba molt malmès, però la presència d'un carreu tallat de notables dimensions fa pensar en una paret de bastant entitat. L'estat de conservació d'aquest hipocaust no és massa bo, car cap mur sobrepassa els 20 centímetres d'alçada i tant la paret abans esmentada com la boca d'entrada estan força deteriorades.

A l'oest del grup de cambres nobles tenim un conjunt estructural més sincrònic amb aquestes, però que pel contrari es troba força deteriorat tant pel camí que el travessava, com per l'arrasament provocat per la construcció d'una feixa de conreu a més del tall de la carretera. La funció d'aquestes estances resta encara per

aclarir, però podem avançar que destaca l'entrada a una d'aquestes marcada per dues grans pedres de llinda (una de les quals espoliada d'antic), situades entre un mur i un paviment d'*opus signinum*. La cota d'aquest conjunt estructural ens situa en una terrassa entremig de les que hem esmentat fins ara, però sense dubte comunicada amb aquelles.

Adossat a aquestes darreres estructures, trobem un altre conjunt que podem interpretar també com unes termes, encara que en aquest cas la seva utilització com a banys ja havia estat amortitzada, i substituïda per a un ús més industrial, tal i com demostra la presència d'un àmbit pavimentat amb un *opus signinum* que té un petit *torculus*, amb una tina de decantació al costat.

La interpretació de l'estructura d'aquestes termes se'ns fa difícil perquè tot i l'entitat de les restes conservades, no era menys la de les que el tall de la carretera s'ha emportat, ja que, sens dubte, aquest sector és el més afectat per aquesta circumstància.

Som davant d'un edifici no massa gran però de realització acurada que utilitza per fer les seves parets la combinació de petits carreuets de pedra escairada amb el reforçament de les cantonades i portes amb carreus rectangulars de gran format (1 metre o més de llargada) disposats al llarg i través.

El que conservem d'aquestes termes es redueix a tres habitacions i els indicis d'una quarta. L'habitació més sencera, i que cal interpretar com a *caldarium*, consta d'una cambra de planta quadrada perllongada pel cantó oest amb una exedra semicircular. El paviment d'aquesta cambra –de morter de calç i palets de riu– només el podem veure conservat al llinard de la porta que la comunicava amb l'habitació situada immediatament al sud; el paviment de l'exedra resta conservat íntegrament. Aquests paviments es trobaven sustentats per una trama de *suspensura* feta amb maons quadrats, que en el cas del *caldarium* només conserva parcialment les parts adossades al mur que dona a l'exedra. Aquest *caldarium* tenia pel cantó sud, una altra habitació amb hipocaust –que potser es pot considerar un *tepidarium*– que ha estat destruïda per la carretera, i que només coneixem per l'existència de dues columnetes de *suspensura* i per la presència de dues portes, la que comunica els respectius hipocausts i la que hem mencionat abans, situades l'una sobre l'altra. A l'est del *caldarium* tenim una altra habitació de dimensions més grans, pavimentada amb morter de calç i palets de riu, tallada en el seu costat sud per la carretera, i que per la banda nord presenta una porta força ben conservada on només manca la pedra de llinda; l'atribució funcional d'aquesta cambra resta encara per aclarir.

Immediatament al nord de les habitacions que hem esmentat n'hi ha una altra on es troba el *prae-furnium* que escalfava el conjunt. Es tracta d'un retall excavat al subsòl natural, de forma circular que dona a un petit passadís cobert el qual comunicava amb l'hipocaust del *caldarium* a través de la seva paret nord. Aquesta zona de *prae-furnium* es troba envoltada de parets de tanca que el separen del subsòl natural, el qual ha estat rebaixat i retallat per tal de construir aquesta estança de servei.

Com ja hem avançat més amunt, aquestes termes havien estat ja amortitzades, i per tant el paviment del *caldarium* havia estat desmuntat, les portes de comunicació de l'hipocaust amb el forn i el possible *tepidarium* havien estat sòlidament tapiades i l'espai del forn reomplert. A l'habitació de la dreta s'havia tapiat la porta que la comunicava amb el forn i se n'havia elevat el nivell de pis amb reompliments. Totes aquestes reformes segurament s'haurien de posar en relació amb la zona de premsatge que s'instal·la al seu cantó i que hem mencionat més amunt.

Quant a la cronologia de les construccions d'aquesta *pars urbana* de la vil·la, poc podem dir per ara car l'estudi del material encara s'està fent, però podem avançar que segurament caldria situar la construcció del conjunt d'habitacions nobles entre la segona meitat del segle III o els inicis del segle IV, i pel que fa a l'abandó de moltes d'aquestes estructures caldria situar-lo potser ja cap al segle VI.

Sector sud

Situada en un terreny més planer que la *pars urbana*, es troba a 4 metres per sota de la cota del mosaic i a 2 metres per sota del pis de les termes occidentals i també de la base de l'escala que hi ha al mur amb contraforts. Aquest sector del jaciment presenta a més del conegut tall de la carretera un altre tall pel seu cantó sud causat per una gran feixa que separa aquesta terrassa de conreu de la situada més al sud. Aquesta feixa va en sentit W246°- E66° mentre que l'orientació de les estructures d'aquesta part de la vil·la va aproximadament W252°-E72°. Això significa que el retall de la feixa afecta més les restes arqueològiques situades al cantó est que les de l'oest, de fet el límit sud de l'expropiació –i per tant de l'excavació– segueix una línia quasi paral·lela a la de la carretera i per tant no s'ha excavat la porció triangular de terreny que hi ha entre la feixa i el límit de l'expropiació, franja de terreny que és de només 1 metre a l'extrem oriental i de 10 metres a l'extrem occidental.

L'estat de conservació d'aquest sector del jaciment és més unitari i sensiblement més dolent que el de les estructures de la part alta; l'arrasament d'aquest conjunt augmenta a mesura que anem cap a l'oest, on les estructures es troben gradualment més degradades fins a desaparèixer. D'altra banda és la presència de la feixa la causa principal de la pèrdua de superfície arqueològica.

De la major part de les parets es conserven solament els fonaments i aquest fet es produeix a més de per la degradació producte dels conreus, perquè en aquest sector s'observa clarament una seqüència relativa de construccions on les més modernes han anat destruint les més antigues. Al mateix temps podem observar que les estructures més modernes –ja atribuïbles a l'alta edat mitjana– són les situades més cap a l'oest, mentre que les més antigues, dins el període romà, són les situades a l'extrem est.

Sobre un substrat argilós amb materials d'època ibèrica, que només ha deixat com a restes estructurals una sitja tallada per la carretera, trobem les primeres

Figura 3. Sector sud. Conjunt de lacus per a la producció de vi.

construccions de caire «industrial» de la vil·la, aquestes semblen tenir com a element principal i al mateix temps primigeni, un gran *lacus* rectangular (en sentit E-W) pavimentat amb *opus signinum* i envoltat principalment pel cantó sud d'una elaborada canalització de desguàs; es tracta d'un dipòsit de quasi 9,5 metres de llarg per 2 d'ample. La importància d'aquesta construcció es fa palesa també en les constants reparacions (un mínim de quatre) a què ha estat sotmesa l'obra d'*opus signinum*. A aquest *lacus* se n'adossa amb orientació N-S un de més petit (3,8 per 1 metres) de molt bona factura i amb mitges canyes tant al terra com a la cantonada de les parets; aquest *lacus* té pel cantó sud un forat de desguàs construït amb un tub de plom; tot i que la cronologia de construcció és posterior a la del més gran, la seva amortització també sembla produir-se abans. La funció d'aquests dipòsits sembla ser la producció de vi.

Al costat occidental d'aquest *lacus* trobem un conjunt de tres habitacions construïdes amb murs de pedra i fang. La primera d'aquestes si bé no té el límit nord, conserva encara la localització de la porta d'accés (vers l'oest). Les dues habitacions restants estan arrasades per sota de la cota de pis i no ofereixen cap informació sobre la seva finalitat. El mateix passa amb el grup següent d'estructures situades més cap a l'oest, de les quals la parcialitat i la poca entitat no permeten fer gaires deduccions.

Aquest grup de tres habitacions, més tard és amortitzat de manera parcial construint una paret que les tanca pel nord i unificant les tres habitacions en una de més gran, encara que mantenint almenys el mateix límit oest del conjunt. La modificació més important, però també la que tenim més malmesa, es produeix quan tot el conjunt d'estructures situades a l'oest del gran *lacus* és terraplenat i al da-

Figura 4. Sector sud. Estructura el·líptica d'època medieval.

amunt es construeixen dues habitacions contigües utilitzant la tècnica de l'encofrat de morter, la qual cosa significa que desconexim fins i tot a quina cota per sobre de la conservada podria estar el nivell de pis d'aquestes habitacions.

A l'extrem més occidental del conjunt arqueològic i edificats directament sobre reompliments d'època romana que arriben fins a la roca mare, conservem una retícula d'estructures de fonamentacions atribuïbles a l'alta edat mitjana. L'estat de conservació d'aquestes mateixes estructures és bastant fragmentari, tot i que pels indicis que n'han quedat, sabem que la cota de paviments no es trobava gaires centímetres més amunt de la que avui conserven les estructures.

Es tracta d'un conjunt de murs, on els més ben conservats són els dos que hi ha en sentit N-S; estan construïts a pedra seca amb carreus de gran format ja sigui poc o molt escairats, que presenten uns possibles pilars adossats només per la seva cara oest. Les edificacions segueixen aproximadament l'orientació de les parets romanes i delimiten un mínim de quatre àmbits. Els àmbits més mal conservats són els dos situats més cap a l'oest; mentre que en els altres dos conservem algunes estructures més interessants. Dins el més proper a la carretera, s'ha localitzat una estructura soterrada de forma el·líptica (3,3 metres x 1,7 metres) revestida internament de carreus quadrangulars ben tallats, i que presenta al fons una altra fossa excavada al substrat natural, sense cap revestiment, i de planta rectangular adaptada a l'el·lipse de la paret. La funció o utilitat d'aquesta estructura és, a falta de més dades, desconeguda.

La darrera habitació és la que ha ofert les dades més interessants ja que s'ha localitzat, adossada a la paret est, una llar ben construïda, quasi completament conservada, al costat de la qual s'ha trobat un nivell d'utilització farcit de deixa-

lles arqueològiques d'aquest moment cronològic (al voltant del segle XIII), de manera que aquest és l'únic estrat que ens situa cronològicament aquest conjunt.

Per finalitzar mencionarem la presència d'un importat abocador de deixalles situat a l'extrem oriental del conjunt arquitectònic d'època romana, just sobre la sitja ibèrica anteriorment mencionada. D'aquest abocador cal destacar per la seva quantitat la important presència de restes arquitectòniques: arrebossats, mitges canyes i estucs decorats amb pintures de qualitat, dels quals en el moment que l'estudi del material ceràmic s'hagi completat, podrem obtenir força informació cronològica sobre les importants reformes estructurals sofertes per aquesta vil·la.

Finalment sota aquest abocador fou localitzada una sitja d'època ibèrica –tallada ja pel traçat de la carretera– que una vegada excavada ens va permetre datar el seu farciment dins la primera meitat del segle I aC.

BIBLIOGRAFIA

- ADAM, J.P. (1989). *Le construction romaine. Matériaux et techniques*. Paris.
- ARQUEOCIÈNCIA (1995). *Autopistas i arqueologia. Memòria de les excavacions en la prolongació de l'autopista A-19*. Barcelona: Autopistas CESA, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura.
- BRUN, J.P. (1986). «L'oléiculture antique en Provence. Les huileries du departament du Var.» *RAN*. Supl. 15 [Paris].
- BURJACHS, F.; DEFAUS, J. M.; MIRET, M.; SOLIAS, J. M. (1987). «Un centre productor d'envasos vinaris a Malgrat (El Maresme).» A: *El vi a l'Antiguitat economia, producció i comerç al Mediterrani occidental*. Badalona.(Monografies Badalonines; 9)
- COROMINES, P. (1929). *Troballes romanes a Sant Pol de Mar. Miscel·lània Creixells*. Barcelona: Publicacions de la Fundació Bernat Metge.
- DESCAMPS, J.; BUXÓ, R. (1985). «El jaciment romà de Platja de Fenals (Lloret de Mar, Selva)». A: *Tribuna d'Arqueologia 1985-86*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, p. 63-68.
- GIULIANI, C.F.(1990). *L'edilizia nell'antichità*. Roma: La Nuova Italia Scientifica.
- GÓMEZ; PÉREZ; REVILLA (1995). «Un taller de forja en la villa romana de “El Vilarenc”, Calafell (Baix Penedés, Tarragona)». A: *La farga catalana en el marc de l'arqueologia siderúrgica. Actes del Simposi Internacional sobre la Farga Catalana*. Andorra la Vella: Govern d'Andorra, p. 115-123.
- MARTÍN, A.; MIRET J.; BOSCH, J.; BLANCH, R.; ALIAGA, S.; ENRICH, R.; COLOMER, S.; ALBIZURI, S.; FOLCH, J.; MARTÍNEZ, J.; CASAS, T. (1988). «Les excavacions al paratge de la Bòbila Madurell i de Can Feu (Sant Quirze del Vallès)». A: *Tribuna d'Arqueologia 1987-88*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. p. 85-92.
- PERA, J.; SOLER, A. (1985). «Aproximació a la Carta Arqueològica del terme de Sant Pol de Mar (El Maresme)» *Laietània*, 2-3, p. 259-281.
- SERRA RÀFOLS, J.C. (1932). «Troballes romanes a Sant Pol de Mar (Costa de Llevant)». A: *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans, VIII* . Barcelona: p.87-89.